

Πανελλήνιες 2020

Προτεινόμενες απαντήσεις

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ 15/6/2020

A. Η λογοτεχνική ανάγνωση, κατά το συγγραφέα, συνιστά μια δημιουργική ενασχόληση που απαιτεί εσωτερική απομόνωση. Η ουσιαστική ανάγνωση ως επαφή με το βαθύτερο νόημα του κειμένου προσφέρει μια αίσθηση ελευθερίας, τρυφερότητα, σιγουριά και ανοίγει έναν εσωτερικό διάλογο με τους συγγραφείς. Ο θεραπευτικός χαρακτήρας της έγκειται στη δυνατότητα να φέρνει τον αναγνώστη σε αλληλεπίδραση με τον κόσμο των ηρώων των βιβλίων και να προσφέρει ψυχική ανακούφιση σε δύσκολες περιστάσεις.

B1. α. Λάθος («Η προσωπική ... εξωτερική», §1)

β. Λάθος («Οι ώρες ... χωροχρόνο» §5, «Έφηβος ... μυθιστόρημα» §2, «στην εφηβεία μου ... διάβασμα» §6)

γ. Λάθος («Γράφει μες στη μνήμη του» §1, «Έχει γράψει μέσα στην καρδιά του», «Σ' έχω γράψει στην καρδιά μου», «είναι γραμμένο στη μνήμη μου», §2)

δ. Λάθος («Μέσα στην Ιστορία ... σπουδαιίοι», §3)

ε. Σωστό («Και να η ... ψυχή» §7, κείμενο 1), («Ίσως γιατί ... καταβάλλει» §5, «Αυτή τη θνητότητα ... γράφειν» §5, κείμενο 2)

B2. α. i. Σημεία στίξης

- Χρήση εισαγωγικών («ανέβασα πυρετό») → συνυποδηλώνεται το πάθος της ανάγνωσης, η συναισθηματική έξαψη του συγγραφέα
- Χρήση παύλας (- το θυμάμαι ακόμη) → εμφιατικό σχόλιο
- Χρήση διπλής παύλας και θαυμαστικού (-τι ειρωνεία!-) → προσθήκη σχολίου που αναδεικνύει εμφιατικά ότι ο κλεμμένος χρόνος της νεανικής ηλικίας για την ενασχόληση με το διάβασμα αποτέλεσε τελικά διαμορφωτικό στοιχείο της προσωπικότητας του συγγραφέα στην ώριμη ηλικία και, παράλληλα, δήλωση συναισθηματικής έντασης, έκπληξης, απροσδόκητου γεγονότος (μπορεί ακόμα να εξασφαλίζει χρόνο για ανάγνωση)

ii. Σχήματα λόγου

- ο τίτλος (μεταφορά → η θεραπευτική δύναμη της λογοτεχνίας)
- «δες και εγείρονται οι συγγραφείς και συνομιλούν μαζί μου» (παρομοίωση → αίσθηση επικοινωνίας με τους συγγραφείς βιβλίων)

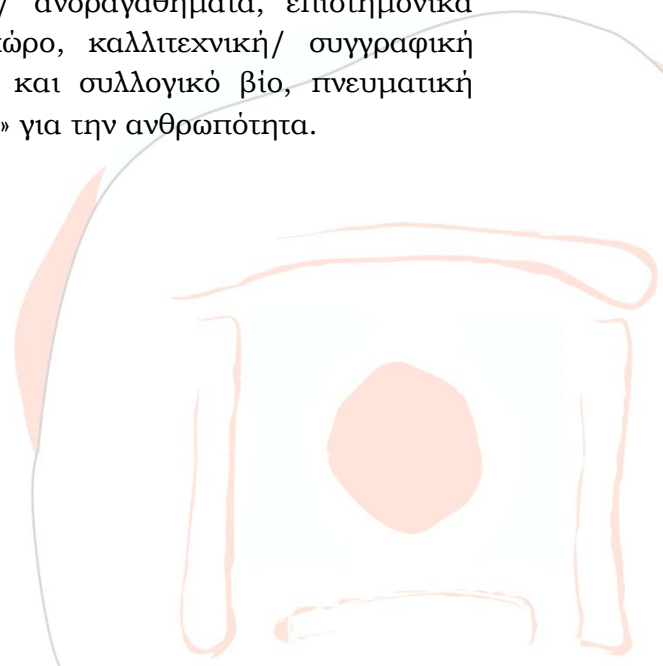
σπουδαστήριο Κυριακίδης – Ανδρεάδης

- «θαυματουργή ίαση της λογοτεχνίας» (μεταφορά → θετική επενέργεια της λογοτεχνίας στην ψυχή και το πνεύμα του ανθρώπου)
- «εσωτερική απομόνωση», «επιβάλλεται εξωτερικά» (αντίθεση → φωτίζονται τα χαρακτηριστικά της αναγνωστικής πρακτικής, η οποία αποτελεί μοναχική διαδικασία)
- «τα κείμενα έρχονται και γιατρεύουν την ψυχή» (προσωποποίηση → τα κείμενα αποκτούν μια ανθρώπινη ιδιότητα, αυτή του γιατρού που θεραπεύει την ψυχή του ανθρώπου → τεράστια η αξία της λογοτεχνίας για τον άνθρωπο)
- «Στα κοινωνικά δίκτυα πολλοί ...» «για εμένα ...» (αντίθεση → φανερώνεται η διάσταση ανάμεσα στο κοινωνικό σύνολο και το συγγραφέα ως προς τη σχέση με την ανάγνωση βιβλίων, το κείμενο καθίσταται ζωντανό και άμεσο
- «κανένας ιός δε θα τη μεταλλάξει» (μεταφορά → η αξία της λογοτεχνικής ανάγνωσης είναι διαχρονική και αδιάβλητη)

β. Πρόκειται για ρητορικό ερώτημα που:

- προσδίδει στο κείμενο οικειότητα/ αμεσότητα, παραστατικότητα/ ζωντάνια/ δραματικότητα, προφορικότητα, υποκειμενικότητα, υφολογική ποικιλία.
- διεγείρει προβληματισμούς, κινητοποιώντας τη σκέψη του αναγνώστη, ώστε να αναλογιστεί τον απώτερο σκοπό και την ουσία του «γράφειν», της συγγραφικής πρακτικής
- καλλιεργεί την αίσθηση του διαλόγου με τον αναγνώστη
- λειτουργεί ως συνδετικός κρίκος, αφού αποτελεί και για τον ίδιο το συγγραφέα αφορμή για να παραθέσει την προσωπική του πιθανολογική απάντηση, ότι δηλαδή η συγγραφή τελικά ίσως είναι το «αντίδοτο» στο φάρμακι της θνητότητας και της συνακόλουθης λήθης.

B3. ανθρώπινη ζωή = συνεχής μάχη με τη θνητότητα, ατέρμονη προσπάθεια των ανθρώπων να νικήσουν το πεπερασμένο του ανθρώπινου χρόνου και να αφήσουν το αποτύπωμα/ το στίγμα τους → δημιουργία οικογένειας/ διαίωσιση του ανθρώπινου είδους, επιχειρηματικότητα/ διάκριση στον επαγγελματικό στίβο, συμμετοχή σε ιστορικά γεγονότα/ ηρωισμός/ ανδραγαθήματα, επιστημονικά επιτεύγματα, αγιότητα στον εκκλησιαστικό χώρο, καλλιτεχνική/ συγγραφική δραστηριότητα → υστεροφημία στον ατομικό και συλλογικό βίο, πνευματική αθανασία, έργο – παρακαταθήκη, «κτῆμα ἐς αἰεί» για την ανθρωπότητα.

Γ. Το ποίημα του Τίτου Πατρικίου ανήκει στην ποιητική σύνθεση που τιτλοφορείται «Σε βρίσκει η ποίηση» (2012) και αποτελεί την πρώτη από τις εννέα ενότητες που την απαρτίζουν όπου κατακλείδα τίθεται σε όλες απaráλλακτος ο στίχος «Εκεί απάνω σε βρίσκει η ποίηση». Εντάσσεται, έτσι, στην κατηγορία «Ποιήματα για την Ποίηση» όπου αναδεικνύεται με τρόπο ιδιαίτερο ο ρόλος και η αξία της τέχνης της Ποίησης, όπου αποκαλύπτεται μια άλλη άποψη της ζωής, «μια υψηλή έκφραση υψηλής σκέψης ή συναισθήματα σε έμμετρη μορφή». Συγκεκριμένα, θέμα του ποιήματος είναι ο σημαντικός ρόλος που επιτελεί η Ποίηση σε κάθε έκφραση του ανθρώπινου βίου, τόσο για τον ίδιο το δημιουργό όσο και για τον αναγνώστη. Κεντρικό υποκείμενο, λοιπόν, δεν είναι ο άνθρωπος, αλλά η Ποίηση, ο ίδιος δεν την επιδιώκει, δεν τη θηρεύει, αυτή είναι που επιφέρει «τη συνάντηση» μαζί του, απρόβλεπτα, απρόοπτα, απρόσμενα, χαμηλόφωνα, «θεληματικά», («Εκεί ... στα μάτια σου», «Εκεί απάνω σε βρίσκει η ποίηση») εκφράζοντας την αίσθηση και την ενσυναίσθηση.

Η Ποίηση «βρίσκει» τον άνθρωπο εκεί που σκέφτεται και ξανασκέφτεται τα πράγματα, εκεί που διερευνά την ταυτότητά του, τη σχέση του με τους άλλους, εκεί που απορεί και αναθεωρεί, εκεί που προβαίνει σε καταβυθίσεις αυτογνωσίας, εκεί που στοχάζεται, εκεί που ζει την καθημερινότητα ακόμη και με τις μικροπρέπειές της ... Εκεί, λοιπόν, είναι το σημείο συνάντησης ... εκεί έρχεται η Ποίηση στον καθένα ξεχωριστά, έρχεται συνοδευόμενη από τη μαγεία της, χωρίς να επιδαφιλεύει τιμές, έρχεται για να φωτίσει τα σκοτάδια, να εμπνεύσει, να δημιουργήσει οράματα, να δείξει τη ζωή που θα έπρεπε να ζούμε ...

Αξιοποίηση Κειμενικών Δεικτών

- β' ενικό πρόσωπο: στοιχείο επικοινωνιακής αμεσότητας, διαλογικός χαρακτήρας ερωταπόκριση και με τον εαυτό του και με τον αναγνώστη – εσωτερικός μονόλογος-, έντονος εξομολογητικός τόνος π.χ. στίχοι 5-6 απλό, οικείο, φιλικό ύφος
- Επαναλήψεις: «πράγματα» παραπέμπει στην απτή καθημερινότητα: η Ποίηση είναι παρούσα σε κάθε πτυχή του ανθρώπινου βίου, αρωγός και συνοδοιπόρος, ερμηνευτής ζοφερών καταστάσεων ή ματαιωμένων προσδοκιών π.χ. 8-11
- Εικόνες και Αντιθέσεις: πολύτροπος ο Ρόλος της Ποίησης απαντάται σε τυχαία συμβάντα, σε απογοητεύσεις, σε συνηθισμένες αλλά και πρωτοφανείς εμπειρίες, σε σοβαρά, αλλά και επουσιώδη ζητήματα π.χ. στίχοι 1-6, 13.
Παρουσίαση εικόνων με απλό, καθημερινό λεξιλόγιο και πεζολογικό τόνο μέσω του επαναλαμβανόμενου μοτίβου των αναφορικών προτάσεων «που έλεγες», «που ξαφνιάζουν».

Εναλλακτικά:

- Ποικιλία χρόνων (συνδυασμός χρονικών βαθμίδων) π.χ. Ενεστώτας «σε βρίσκει» Διαχρονική ισχύς
- Μεταφορικός λόγος

σπουδαστήριο Κυριακίδης – Ανδρεάδης

- Απουσία σημείων στίξης, π.χ. κόμματος στο τέλος κάθε στίχου δημιουργεί έμμεσα την αίσθηση του ατελεύτητου της όλης διαδικασίας, τονίζοντας emphatica τον ακροτελεύτιο στίχο, δηλ. τον κυρίαρχο ρόλο της Ποίησης
- Αποσιωπητικά: «πραγματώθηκαν ... » εννοούνται και πολλά άλλα παρόμοια πράγματα
- Διάκενο στον καταληκτικό στίχο: «Εκεί επάνω σε βρίσκεται η ποίηση»
Εστίαση στο «εκεί», στην παρουσία της Ποίησης «σαν από μηχανής θεός»

Προσωπική γνώμη μαθητή

Η απάντηση είναι καθαρά υποκειμενική

Η Ποίηση μπορεί να βοηθά στην έκφραση σκέψεων, ιδεών, συναισθημάτων, να αποτελεί έναυσμα για ενδοσκόπηση και οδηγό αυτογνωσίας και ετερογνωσίας, καταφύγιο σε δύσκολα βιώματα («Μας διώχνουνε τα πράγματα, κι η ποίηση είναι το καταφύγιο που φθονούμε» Καρυωτάκης) που τελικά αποδεικνύεται πραγματικό και σωτήριο, αν ο άνθρωπος οδηγηθεί στην κατάφαση και αποδοχή της αλήθειας, της ηθικής, της αισιοδοξίας που αυτή κοινωνεί και προσφέρει.

Η Ποίηση προσφέρει συγκίνηση, έμπνευση, ανώτερη αισθητική καλλιέργεια, αίρει τον νέο από την πεζή καθημερινότητα, τον ηθικοποιεί και τελικά έχει τη δύναμη να τον οδηγήσει στη λύτρωση «δίνοντας απαντήσεις» σε υπαρξιακά ζητήματα και αδιέξοδα. Παρ' όλα αυτά, ο ρόλος της, ορισμένες φορές, δεν αναγνωρίζεται από τους νέους, καθώς δεν προσφέρει λύσεις πρακτικές και άμεσες και σε συνδυασμό με την έλλειψη πνευματικών ανησυχιών, υποβαθμίζεται και τίθεται ως προτεραιότητα το όραμα της υλικής ευδαιμονίας.

Σ' αυτό το πλαίσιο ευθύνη φέρουν τα μμε, η τεχνολογία με την κυριαρχία της εικόνας έναντι του ορθού λόγου, οι γονείς και το εκπαιδευτικό σύστημα. Ο νέος λοιπόν, μέσα σ' ένα κλίμα αντιπνευματικού χαρακτήρα, ιδεολογικής σύγχυσης και άκριτου μιμητισμού, αντιμετωπίζει την ενασχόλησή του με την Ποίηση –διαβάζοντας ή γράφοντας- απαξιωτικά. Ας μην λησμονεί, όμως ότι Ποίηση θα τον βοηθήσει περνώντας μέσα από δύσβατες ατραπούς, να ξεπεράσει δυσκολίες και προσκόμματα, ατενίζοντας με αισιοδοξία και πίστη για το καλύτερο τη ζωή.

Δ.

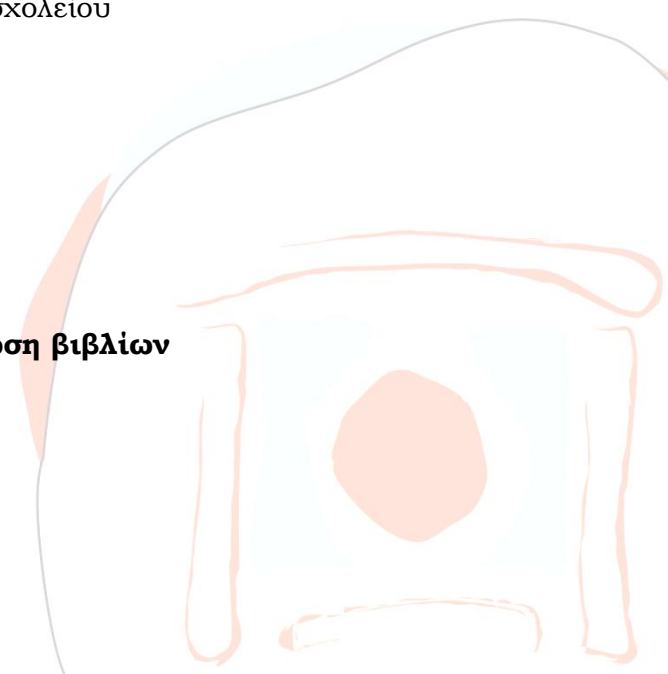
- Επικοινωνιακό πλαίσιο: άρθρο στο ιστολόγιο του σχολείου
- Τίτλος
- Ρηματικά πρόσωπα: α' ενικό – πληθυντικό
γ' ενικό – πληθυντικό

Πρόλογος

Κύριο Μέρος

Α' Ζητούμενο: Η σχέση των νέων με την ανάγνωση βιβλίων

Α' Εκδοχή: Συστηματική ενασχόληση

σπουδαστήριο Κυριακίδης – Ανδρεάδης

- Το βιβλίο είναι μια αστείρευτη πηγή γνώσης, που ικανοποιεί τα ενδιαφέροντα του ανθρώπου, διευρύνει τους γνωστικούς του ορίζοντες και πλουτίζει το πνεύμα του. Γίνεται δύναμη που διαμορφώνει τον άνθρωπο και τον απομακρύνει από την αμάθεια και τις προλήψεις. Γεννά πνευματικές ανησυχίες και αναζητήσεις, αναπτύσσει το κριτικό πνεύμα και ελευθερώνει τον νου από τις ιδιοκατασκευάστες δεσμεύσεις του. Ακριβώς επειδή είναι βαθιά συνδεδεμένο με την ανθρώπινη ελευθερία, τα σκοταδιστικά καθεστώτα παραδίδουν στην πυρά τα βιβλία της ελεύθερης σκέψης, απαγορεύουν τη διακίνηση τους και τα καταστρέφουν.
- Το βιβλίο κοινωνικοποιεί τον νέο και εξευγενίζει το ήθος του. Κατ' αρχάς, μας επιτρέπει να «συνομιλούμε» με τους συγγραφείς και να επικοινωνούμε πνευματικά μαζί τους. Έπειτα, όσα διαβάζουμε τροφοδοτούν τον διάλογο με τους συνανθρώπους μας πάνω στα μεγάλα και μικρά κοινωνικά προβλήματα, ανοίγοντας τον δρόμο στην εξεύρεση λύσεων για την αντιμετώπισή τους. Τέλος, το βιβλίο συντελεί στην καλλιέργεια σπουδαιών κοινωνικών αισθημάτων και αξιών (ειλικρινής επικοινωνία, συνεννόηση, φιλαλληλία, συνεργασία, ανθρωπισμός) που διαμορφώνουν μία αρμονικότερη κοινωνική συμβίωση.
- Το βιβλίο διαπλάθει το γλωσσικό μας αίσθημα και υψώνει τη στάθμη της γλωσσικής μας ευαισθησίας. Αποκαθαίρει τη γλώσσα από την καθημερινή φθορά, την πλουτίζει με νέες λέξεις και νέα νοήματα και την καθιστά ένα αποτελεσματικό μέσο ψυχικής λύτρωσης (έκφραση συναισθημάτων) και διαπροσωπικής επικοινωνίας.
- Εμπλουτίζει τον κόσμο της εμπειρίας του μαθητή, καθώς μέσα από την επαφή με τα λογοτεχνικά κείμενα βιώνει τις αγωνίες, τα διλήμματα και τις εμπειρίες των ηρώων, αποκομίζει γνώσεις για άλλες κοινωνίες και εποχές και αναπτύσσει τον προβληματισμό πάνω στα μεγάλα ζητήματα της ζωής και του κόσμου.
- Διευρύνει τα όρια της ευαισθησίας και της αντίληψης και διαμορφώνει ποιοτικά αισθητικά κριτήρια.
- Παρέχει έντονες συγκινήσεις, προκαλεί πλούσια συναισθήματα, τέρπει και επιτρέπει την απόδραση από τη σχολική ρουτίνα.
- Προβάλλει αξίες διαχρονικές και ηθικά πρότυπα προς μίμηση, συμβάλλοντας θετικά στην ηθική διαμόρφωση του μαθητή.
- Μεταγγίζει την πολιτιστική κληρονομιά, τη ζωή του έθνους και των καθημερινών ανθρώπων μέσα στις διάφορες ιστορικές περιόδους και βοηθά το νέο να οικοδομήσει την πολιτιστική του ταυτότητα και να ισχυροποιήσει τους δεσμούς του με την παράδοση.
- Φέρνει σε επαφή με την πανανθρώπινη παράδοση και τον πολιτισμό άλλων λαών (γνωριμία με την ξένη λογοτεχνική δημιουργία) και αναπτύσσει οικουμενική /πανανθρώπινη συνείδηση.

B' Εκδοχή: Αποχή από την ανάγνωση βιβλίων

- ο αντιπνευματικός χαρακτήρας της εποχής μας: ο άνθρωπος έγινε μονομερής λόγω της κυριαρχίας του υλικού ευδαιμονισμού, η έλλειψη πνευματικής καλλιέργειας, η υπερεργασία και η έλλειψη ελεύθερου χρόνου, η χρησιμοθηρική αντίληψη για τη ζωή και η επικράτηση του «έχειν» επί του «είναι» απομακρύνουν τον άνθρωπο από

σπουδαστήριο Κυριακίδης – Ανδρεάδης

την ουσία της δημιουργίας και οδηγούν στη μαζική παραγωγή έργων για την κάλυψη των καταναλωτικών τάσεων και την αύξηση του οικονομικού κέρδους.

- η κατάρρευση των ηθικών αξιών και η ιδεολογική σύγχυση που παρατηρείται στην εποχή μας.
- η επικράτηση του μιμητισμού και της ξενομανίας.
- ο ατομικισμός, που αποτελεί βασικό χαρακτηριστικό της εποχής μας, καταργεί την κοινωνική αναγκαιότητα της ανάγνωσης βιβλίων, καθώς οι άνθρωποι της λειτουργούν αυθαίρετα και δίνουν στην τέχνη τους μια μορφή ελιτισμού και πνευματικού ρατσισμού, απομακρύνοντας μ' αυτόν τον τρόπο το κοινό από την τέχνη και αποδυναμώνοντας την δυνατότητα επικοινωνίας πομπού και δέκτη.
- Η επικράτηση της τηλεόρασης και διαδικτύου ως μέσων μαζικής ψυχαγωγίας και ενημέρωσης έχει εξοστρακίσει τον λόγο από τη ζωή μας. Η φευγαλέα εικόνα με την αμεσότητα και τη ζωντανία της έχει καθηλώσει τον άνθρωπο στην οθόνη. Η δύναμη της σαγήνης της έχει αλλοιώσει δραματικά τον ανθρώπινο ψυχισμό. Επιπλέον η ποιότητα των τηλεοπτικών προγραμμάτων στη χώρα μας είναι χαμηλού επιπέδου και δεν ασκεί τον άνθρωπο στον γόνιμο προβληματισμό, ούτε ερεθίζει το ενδιαφέρον του για τη μάθηση.
- Το ενδιαφέρον για την απόκτηση υλικών αγαθών. Το κυνήγι του χρήματος και η επιδίωξη της υλικής ευημερίας έχει ξεθεμελιώσει σημαντικές πνευματικές και ηθικές αξίες της παράδοσής μας. Αξιολογούμε, πλέον, τα πάντα με πρακτικά και τελειώς χρησιμοθηρικά κριτήρια. Ό,τι διευκολύνει τη ζωή και χρησιμεύει ως μέσο κοινωνικής ανόδου και επίδειξης πρέπει να επιδιώκεται. Ακόμα και η γνώση έχει αξία ως μέσο επαγγελματικής σταδιοδρομίας. Ό,τι έχει βαθύτερο πνευματικό περιεχόμενο και ελάχιστη πρακτική αξία πρέπει να αποφεύγεται.
- Το εκπαιδευτικό μας σύστημα καλλιεργεί τη μηχανική πρόσληψη των γνώσεων, τη «διά παντός μέσου» βαθμοθηρία και τη στείρα αποστήθιση. Έτσι δημιουργεί απέχθεια για το βιβλίο, το σχολείο και τη μάθηση. Ο τρόπος, επίσης, με τον οποίο διδάσκεται το μάθημα της λογοτεχνίας και της γλώσσας δεν καλλιεργεί το ενδιαφέρον των παιδιών για το βιβλίο. Επίσης, είναι χαρακτηριστικό ότι λίγα σχολεία διαθέτουν πλούσιες και καλά οργανωμένες βιβλιοθήκες. Γενικότερα, η σύγχρονη εκπαιδευτική φιλοσοφία εκτρέφει ένα στείρο ωφελιμιστικό πνεύμα που προσβλέπει στη συσσώρευση γνώσεων και όχι στην ανάπτυξη της δημιουργικής σκέψης.
- Το διάβασμα οδηγεί στην εσωτερική διερεύνηση, η οποία μερικές φορές γίνεται αρκετό οδυνηρή. Γι' αυτό επιθυμούμε να την αποφύγουμε, καλλιεργώντας μία κίβδηλη, ψευδή συνείδηση του εαυτού μας ότι είμαστε «εγγράμματοι» και «πολιτισμένοι» άνθρωποι.

Β' Ζητούμενο: Ο ρόλος της ανάγνωσης βιβλίων στη διαχείριση του προσωπικού χρόνου

Α' Εκδοχή

σπουδαστήριο Κυριακίδης – Ανδρεάδης

- Το βιβλίο αποτελεί κίνητρο για δημιουργικές δραστηριότητες όπως η συγγραφή, η έρευνα, ο στοχασμός.
- Δίνει ποιοτική διάσταση στη διαχείριση και αξιοποίηση του χρόνου.
- Αποτελεί «ίαση της ψυχής». Είναι το κλειδί που ξεκλειδώνει έναν κόσμο με ήρωες, χαρακτήρες και ιστορίες που παρασύρουν τον κάθε αναγνώστη και άγουν την ψυχή.
- Το βιβλίο ανοίγει ένα παράθυρο στον κόσμο και ξεδιπλώνει όνειρα και ομορφιές. Είναι ένα ταξίδι στον μαγικό κόσμο της φαντασίας. Παρέχει τη δυνατότητα στον νέο να ξεφύγει από τον υπαρκτό κόσμο και να βιώσει με τη φαντασία του πρωτόγνωρες εμπειρίες. Και με αυτόν τον τρόπο, το βιβλίο συμβάλλει στην κατάκτηση της ανθρώπινης αυθυπαρξίας. Είναι μια τεράστια δεξαμενή πνεύματος που καλλιεργεί τον στοχαστικό νου και την κρίση όποιου εντρυφά στα νοήματα του γραπτού λόγου.
- Δίνει μια ανάσα στο νέο, που καλούμενος να διαχειριστεί τις πολλαπλές του υποχρεώσεις, προσφεύγει στο βιβλίο για να συνομιλήσει με τον εαυτό του, να αφουγκραστεί τα θέλω του. Τα βιβλία είναι μέσο για τη διερεύνηση του εαυτού μας και τη διαμόρφωση μιας στάσης ζωής. Μας επιτρέπουν να εισχωρούμε στα άδυτα της ανθρώπινης ψυχής και να αποκτούμε αυτοσυνειδησία. Γνωρίζοντας βαθύτερα τον εαυτό μας, κατανοούμε καλύτερα και τον συνάνθρωπο και ερχόμαστε σε πιο ουσιαστική επικοινωνία μαζί του. Ταυτόχρονα, τα βιβλία νοηματοδοτούν τη ζωή μας.
- Με το βιβλίο ο νέος δραπετεύει από τον καταγιγισμό της εικόνας, καλλιεργεί τη φαντασία του και πλάθει τον δικό του κόσμο, με υλικά τη σκέψη και το λόγο.
- Ο μαθητής κατευθύνεται σε δημιουργικούς τρόπους αξιοποίησης του ελεύθερου χρόνου, εφόσον εξοικειώνεται με το καλό βιβλίο, την ποίηση, την πεζογραφία, τον γραπτό λόγο.

Β' Εκδοχή

Διαχείριση χρόνου κατά βούληση (λ.χ. με τον αθλητισμό, με τις σχολικές υποχρεώσεις, συναναστροφή με φίλους)

**επιμέλεια: Καλαντζή Αλεξία
Παραρά Μάρω**